

Tulemusvaldkond	Tervis (TE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti inimeste oodatav eluiga pikeneb, tervena elatud aastate arv kasvab ja ebavõrdsus tervises väheneb
Valdkonna arengukava	Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 (RTA) ¹
Programmi nimi	Tervist toetava keskkonna programm (TE01)
Programmi eesmärk	Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav
Elluviimise periood	2021–2024
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Terviseamet (TA) Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK) vajalike tervise alusandmete koondamise ja kättesaadavaks tegemise kaudu Keskkonnaministeerium (KKM) keskkonnaplaneeringute tervisesõbralikumaks muutmise ja keskkonnasaaste vähendamise kaudu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) toodete ja teenuste ohutuse kaudu Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) peamiselt inimeste teadlikkuse ja oskuste suurendamise kaudu

¹ Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 on läbinud Vabariigi Valitsuse arutelu ning saadetud aruteluks Riigikogule: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/74ac2981-2360-412a-b586-caf667e66191>

Programmi eesmärk ja seosed teiste programmidega

Tervist toetava keskkonna programm on üks kolmest programmist, mis on koostatud rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 eesmärkide saavutamiseks.

Kõikidele programmidele on sõnastatud ühine rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 eesmärkidest lähtuv tulemusvaldkonna eesmärk. Igale programmile on sõnastatud ka programmi eesmärk, mis on vajalik vastava rahvastiku tervise arengukava alaeesmärgi saavutamiseks. Kõik programmid koosnevad meetmetest, tegevustest ja teenustest, mis on vajalikud programmi eesmärgi saavutamiseks. Tervist toetava keskkonna programm toetab tulemusvaldkonna arengukava eesmärkide ja alaeesmärkide saavutamist ning teiste programmide elluviimist (tabel 1).

Tabel 1. Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 eesmärkidele tuginev tulemusvaldkonna eesmärk ja nende saavutamiseks koostatud kolm programmi koos programmi eesmärkidega, mis on sõnastatud lähtuvalt arengukava alaeesmärkidest

Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030		
Tulemusvaldkonna eesmärk: Eesti inimeste oodatav eluiga pikeneb, tervena elatud aastate arv kasvab ja ebavõrdsus tervises väheneb		
Tervist toetavad valikud Programmi eesmärk ehk rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 alaeesmärk 1: Tervise edendamiseks, riskikäitumise vähendamiseks ja elukaare üleselt tervisenäitajate parandamiseks on inimestel vajalikud toetavad võrgustikud, võimalused ja oskused teha tervist toetavaid valikuid olenemata vanusest, sissetulekust, haridustasemest või elukohast. Lihtsalt mõistetav tervisealane teave, vajalikud teenused ja tooted on kõigile kättesaadavad.	Tervist toetav keskkond Programmi eesmärk ehk rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 alaeesmärk 2: Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav.	Inimkeskne tervishoid Programmi eesmärk ehk rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 alaeesmärk 3: Inimeste vajadustele ja ootustele vastavad, ohutud, kvaliteetsed tervise- ja sotsiaalteenused, mis aitavad vähendada enneaegset suremust, lisada tervena elatud eluaastaid, vähendada tervise ebavõrdsust, toetavad krooniliste haigustega elamist ning on elanikkonnale võrdselt kättesaadavad.

Olukorra lühianalüüs

Inimese tervises seisund kujuneb geenide, inimese tehtavate valikute ja elustiili ning ümbritseva keskkonna koosmõjus. Inimest ümbritsev keskkond mõjutab tehtavaid valikuid, käitumist ja tervises seisundit sageli enam kui seda tajutakse. Elukeskkonda võivad mõjutada nähtavad või nähtamatud, peamiselt toodetest, ehitistest, rajatistest, sõidukitest ja tööstusettevõtetest pärinevad (keemilised, füüsilised, bioloogilised) ohutegurid, kuid ohutegurid võivad pärineda ka looduslikest allikatest (nt päikese UV-kiirgus, radionukliidid joogivees, sinivetikad suplusvees, mürgised seened ja taimed). Eelnimetatud ohuteguritega puutub inimene kokku vahetu kontakti, õhu, vee või toidu kaudu. Samuti võib kokkupuude ohuteguritega toimuda teiste inimeste või loomade kaudu.

Rahvusvaheliste hinnangute kohaselt on kuni kolmandik rahvastiku tervisekaotusest otseselt seotud elukeskkonnast tulenevate teguritega. Eestis on teatud tegureid uuritud², kuid puudub terviklik ülevaade elukeskkonna tegurite mõjust ja nendest tingitud tervisekaotusest. Selline olukord on osaliselt tingitud asjaolust, et Eestis pole elukeskkonna erinevate tegurite väärtuste mõõtmisi ajas ja ruumis piisavalt tehtud, aga ka sellest, et meetoodiliselt on keeruline hinnata inimese kokkupuudet erinevate teguritega ning seostada elukeskkonna tegureid terviseprobleemidega (nt allergiad, närvikahjustused, kasvajakad), mis üldjuhul avalduvad oluliselt hiljem pärast kokkupuudet. Võib siiski eeldada, et see ei erine oluliselt rahvusvahelistest hinnangutest.

Tervist toetava keskkonna eesmärkide täitmisel peetakse eelkõige silmas keskkonnatervishoiu tegevuste elluviimist. Keskkonnatervishoid on rahvatervishoiu haru, mis tegeleb inimese tervist otseselt või kaudselt mõjutavate keskkonnategurite ja ohutegurite tervisemõju hindamisega ning terviseriskide ohjamise ja ennetamisega. Suur osa tervist toetava keskkonna eesmärkide saavutamisel on elukeskkonna kujundamisel, mis aitab tervisemõjusid varajases staadiumis ennetada ja vältida. Arukas ruumiline planeerimine on üks olulisemaid aspekte elukeskkonna kujundamisel. Planeeringute ja ehitusprojektide abil on võimalik luua eeltingimused tervist toetava elukeskkonna loomiseks. Nende abil saab reguleerida õhusaaste, müra, joogivee, radooni jt ohutegurite ilmnemist.

Kemikaaliohutus on keskkonnatervishoiu üks osa, mis hõlmab kemikaale kogu nende elutsükli vältel tootmisest jäätmekäitluseni, kui on vaja tagada ohutus inimese tervisele, keskkonnale ja varale. Suur mõju kemikaaliohutusele on Euroopa Liidu regulatsioonidel, mille eesmärkide saavutamine sõltub suuresti just Euroopa Liidu tasandil tehtavatest otsustest. Seetõttu on oluline aktiivselt osaleda Euroopa Liidu tasandi ja regionaalsetes kemikaaliohutuse poliitika koostööalgatustes. Ohtlikud kemikaalid põhjustavad kogu eluea jooksul inimesega kokkupuutel tervisehäireid ja mittenakkuslikke haigusi. Eesmärk on vähendada ohtlike kemikaalide negatiivset mõju tervisele ja keskkonnale, kasutades kemikaale keskkonnale ja inimestele ohutul viisil³. Samuti on kasvav probleem nakkushaiguste leviku tõkestamisel resistentsus biotsiidide (nt desinfektsioonivahendite) toimeainetele^{4, 5}.

Eestis on üle saja keemiatööstusettevõtte. Keemiatööstusest umbes pool asub Ida-Virumaal, kolmandik töötajaid töötab Tallinnas ja Harjumaal.⁶ Viimastel aastatel on Eesti SKPst suhteliselt püsivalt umbes 1% tulnud just keemiatööstusest, suur osa toodangust läheb ekspordiks^{3, 7}.

² Orru, H *et al.* 2010. Peened osakesed välisõhus ja neist tuleneva tervisemõju hindamine Tallinnas, Tartus, Kohtla-Järvel, Narvas ja Pärnus. Eesti Arst 2010; 89(4):242-250

³ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030 https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/SA_eesti/saastva_arengu_tegevuskava_2030_uro_et.pdf

⁴ [Assessment of the Antibiotic Resistance Effects of Biocides. SCENIHR. 2009](#)

⁵ [Confronting the clinical relevance of biocide induced antibiotic resistance](#)

⁶ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Rahandusministeerium. 2018. aasta majandusülevaade. 2019

⁷ Statistikaamet

Keemiaettevõtted vastutavad kemikaalide käitlemise eest kogu tarneahelas kuni jäätmetena kõrvaldamiseni ja taaskasutamiseni. Eesti ettevõtetele on jätkuvalt keerukas tulla toime turul konkurentsivõime säilitamisega, kohaneda kliimamuutuste eesmärkidega, parandada kemikaalide ja toodete registreerimiseks esitatud teabe kvaliteeti, asendada ohtlikud kemikaalid ohutumate alternatiividega ning maandada tootmisel ja kasutamisel tekkivaid riske. Tööstusettevõtete jaoks on hea kvaliteediga keemiaalane teave võtmetähtsusega, kuna suurendab avalike andmete usaldusväärsust ja aitab kaasa kemikaalide ohutule kasutamisele. Euroopa Liidu turul olevate kemikaalide omaduste ja riskide hindamist juhib ja koordineerib Euroopa Kemikaaliamet, kuid hindamine tugineb suurel määral liikmesriikide ekspertide hinnangutele. Tootjad ja importijad vastutavad turul olevate kemikaalide kohta tõese ja piisava teabe olemasolu eest, Terviseamet hindab koos teiste liikmesriikide pädevate asutustega teabe nõuetele vastavust ning vajaduse korral soovitab ja töötab välja meetmeid kemikaalide kasutamisel tekkivate riskide vähendamiseks.

Terviseameti jaoks on tõsine katsumus tagada ohtlike kemikaalide kokkupuute, kasutusala ja riskijuhtimise meetmete hindamiseks pädevate ekspertide ja nõustajate olemasolu.

Terviseamet hindas aastatel 2013–2019 ühenduse hindamisplaani raames ainete 4,4'-MDI, põlevkivibituumeni ja MDI isomeeride segu omadusi ja kasutamisest tulenevaid riske ning otsustas riskide reguleerimiseks vajalike meetmete üle.

CLP määruse kohaselt koostas Terviseamet aastatel 2018–2020 toimiku taimekaitsevahendi toimeaine metribusiin kohta ning esitas Euroopa Kemikaaliametile ettepaneku kehtestada EL-is ühtlustatud klassifikatsioon ja märgistus.

Terviseamet tegeleb biotsiidide hindamisega ning lubade ja registreerimistunnistuste väljastamisega. Biotsiidimääruse (BPR) kohaste riiklike ja EL-i biotsiidilubade arv kasvab, samas väheneb üleminekuperioodil registreerimistunnistuste arv. Biotsiidimääruse kohaste loataotluste esitamise aeg on seotud toimeaine heakskiitmise kuupäevaga. Praegu on toimeainete heakskiitmised ootele jäetud, kuna 2017. aastal jõustus Euroopa Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2017/2100, mille alusel tuleb hinnata ka toimeaine endokriinseid häireid põhjustavaid omadusi.

Terviseameti riiklikud kasutajatoed nõustavad kemikaaliohutuses kehtivatest nõuetest erinevaid sihtrühmi, eelkõige Eesti väikeettevõtteid, kuid ka avalikkust. REACH kasutajatoe poole pööratakse kemikaalide importimist ja ainete registreerimist puudutavates küsimustes. CLP kasutajatoe suurim küsimuste hulk (kuni 2/3) puudutab ohtlikest segudest teavitamist. BPR kasutajatoe poole pöördujad on ettevõtjad (peamiselt biotsiidi tootjad ja levitajad), kes küsivad nõu, millised on seadusest tulenevad nõuded ja kohustused biotsiidi turustamisel ja kasutamisel.

Terviseameti mürgistusteabekeskuse infoliin 16662 on avatud ööpäev läbi kõikidel nädalapäevadel nii elanikele kui tervishoiutöötajatele, helistamine on anonüümne. Mürgistusinfoliinile pöördumiste arv nii kemikaalidest, ravimitest kui loodusest pärit mürkainetest põhjustatud mürgistuste tõttu kasvab, samas väheneb Eesti Haigekassa andmetel tervishoiuteenuse osutajate poole pöördunud mürgistuspatsientide arv. Iga teine kõne infoliinile on tehtud kuni 4-aastase (k.a) lapsega toimunud mürgistuse tõttu. Alates 2018.aastast on suurenenud järk-järgult mürgistused 4-aastastel lastel, mistõttu 2020.aastast tasub liigitada enam ohtlikuks vanuseks mitte ainult „kuni 3-aastased“ vaid ka „kuni 4-aastased“ lapsed. Mujal maailmas hinnatakse enam ohtlikuks vanuseks mürgistuste toimumisel „kuni 5-aastased“ laste vanusegruppi (laste oraalset arengu faasis olevad lapsed). Igal aastal suureneb alla 1-aastaste laste mürgistuste arv. Mürgistusteabekeskus on alates 2018. aastast pidanud igakuiseid loenguid mürgistuste ennetamisest ASi Ida-Tallinna Keskhaigla perekoolis. 2019. ja 2020. aastal korraldati mürgistusennetusnädal. Enam kui 90% mürgistusõnnetustest toimub kodus, mistõttu said inimesed mürgistusi varasemate aastatega võrreldes sagedamini ka 2020. aasta eriolukorra ajal.

Iga teise kõne põhjuseks olev mürgiallikas on kemikaal, iga kolmas kõne tehakse ravimimürgistuse tõttu. Venekeelse elanikkonna jaoks on jätkuvalt murekohaks teenuse vähene kättesaadavus. 25% elanikkonna suhtarvu kohta on venekeelsete inimeste pöördumisi infoliinile üksnes 8–9%.

Teenuste valdkonnas on viimastel aastatel fookuses iluteenused. Seoses valdkonna aktiivse arenguga on üha keerulisem eristada iluteenuseid tervishoiuteenustest. Teenuste iseloom muutub intensiivsemaks ning sellega suurenevad ka terviseriskid.

Terviseamet on koostanud riskianalüüsid keskkonnatervishoiu, teenuste ohutuse, kemikaali- ja tooteohutuse valdkonnas. Riskianalüüsid aitavad maandada ohuteguritega seotud riske ja töhustada järelevalvet. Enam keskendutakse eri sektorite keskkonnatervishoiu probleemide ennetamisele riskihindamise kontekstis. Planeerimise protsessides võetakse inimese tervist ja terviseriske arvesse rohkem kui varem ning rakendatakse vastavaid meetmeid võimalike tervisemõjude vältimiseks ja ohjamiseks. Sõltumata saavutatud edusammudest ja positiivsetest muutustest on terviseriskide hindamise temaatika veel lapsekingades ja vajab edasist juurutamist.

Elanikkonna kindlustamine **ohutu joogiveega** on üks keskkonnatervishoiu prioriteete. Terviseameti viimastel andmetel (2019. a) kasutab 87,3% elanikest ühisveevärgi vett, ülejäänud osa saab vett individuaalsetest madalamatest puur- ja salvkaevudest. 99,2% ühisveevärgi tarbijatest saab kvaliteedinõuetele vastavat joogivett. Suurem osa mittevastavustest on seotud indikaatornäitajatega (nt raud), mis ei kujuta terviseohtu. Suured investeeringud ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni rekonstrueerimisse ja arendamisse on olnud vajalikud, et tagada inimeste tervisele ohutu ja kvaliteetne joogivesi. Kuna Euroopa Liidu investeeringud veetaristusse ei ole igavesed ning keskkonna saastekoormus kasvab, on järgmise perioodi lahendamist vajav probleem säilitada tervisele ohutu joogivee kvaliteet. Ligikaudu 12,7% elanikkonnast tarbib vett allikatest, mille üle ei tehta riiklikku järelevalvet ja mille kvaliteedi kohta andmed puuduvad. Seetõttu on viimastel aastatel tähelepanu pööratud peale suurte veevärkide ka erakaevude ja eraveevärkide vee kvaliteedile. Uuringud näitavad veekvaliteedi ebastabiilsust ja kasutajate nõustamise vajadust. Teatud Eesti piirkondades on looduslik radionukliidide sisaldus suhteliselt suur. Välja on töötatud meetodika joogivee radionukliidide sisaldusest põhjustatud terviseriskide hindamiseks. Meetodika kasutamine annab vastuse selle kohta, kui põhjendatud on joogivee puhastamine radionukliididest.

Tulevikus tuleb joogivee ohutuse tagamisel keskenduda kliimamuutustega kaasnevatele mõjudele, tööstuslikku päritolu endokriinsüsteemi kahjustavatele kemikaalidele, ravimijäätmetele ja mikroplastile. Joogivee ohutuse järelevalve peab muutuma riskihindamisel põhinevaks, et veekäitluse kulusid optimeerida ja suunata ressursid joogiveeahela kriitilistele punktidele.

Suplusvee kvaliteet on Eestis aastate jooksul olnud stabiilne ja hea, kuid probleemiks on pidevalt vähenevate avalike supluskohtade arv. Supluskohtade arvu vähenemine on tingitud kohalike omavalitsuste ja supluskohtade omanike vähesest huvist supluskohta asutada. Kuigi suplusvee kvaliteet on hea, on ette heidetud liiga rangete nõuete rakendamist randade korrashoiu tagamiseks. Aastast aastasse ametlike suplusrandade osakaal vähenes ning üldsust ei kaasatud piisavalt supluskohta avamise protsessi. Hiljuti jõustunud regulatsiooni alusel on võimalik olukorda parandada ning kohustada koos üldsusega avalike supluskohtade asutamist. Eesmärk on tagada elanikele võimalikult palju avalikke supluskohti, kus suplusvesi vastab nõuetele ja toimub pidev vee kvaliteedi seire.

Ujulate ja veekeskuste peamine probleem on hoida kloori sisaldus nõutud tasemel. Selle saavutamise peamine pärssiv tegur on vajakajäämine ujujate isiklikus hügieenis. Hügieenialase teadlikkuse suurendamisega on vaja tegeleda ka edaspidi.

Välisõhu saaste on olulisim keskkonnatervishoiu risk, mille ohjamisega tuleb tegeleda. Euroopa Keskkonnaagentuuri andmetel sureb Eestis hinnanguliselt 500 inimest enneaegselt õhusaastest (PM 2,5) tingitud mõjude tõttu. Maapinnalähedane osoon põhjustab pikaajalisel kokkupuutel Eestis hinnanguliselt keskmiselt 134 varajast surma aastas, see teeb kokku 1287 kaotatud eluaastat aastas. Maapinnalähedase osooni mõjul tekkivad sotsiaalmajanduslikud väliskulud on hinnanguliselt 240 miljonit eurot aastas varajase suremuse ja 1,2 miljonit eurot hospitaliseerimiste tõttu⁸. Põlevkivisektori tervisemõjude uuringu tulemused näitavad, et Ida-Virumaa elanike terviseseisund on mitme näitaja poolest halvem kui mujal Eestis ja selle peamine põhjus on põlevkivisektorist lähtuv õhusaaste. Ida-Virumaa vajab selles osas kaalukaid lahendusi, kuidas sotsiaalmajanduslikku olukorda pingestamata välisõhu saastet piirkonnas vähendada. Lisaks vajavad tähelepanu linnade ja kasvavate sadamate (nt Muuga) müra ja õhusaaste (sh ebameeldiv lõhn) probleemid. 2017. aasta seisuga kannatab Eestis kõrgete müratasemetega käes üle 300 000 inimese, mis on üle 22% (iga viies inimene) kogu elanikkonnast. Hinnanguliselt on Eestis 196 400 inimest mõjutatud pikaajalisest suurest (> 50 dB) öisest autoliikluse mürast.⁹ WHO soovitus öise müra kohta on < 40 dB, et ennetada öise müra ebasoodsaid tervisemõjusid¹⁰. Euroopa Keskkonnaagentuuri 2019. aasta raporti kohaselt¹¹ on müra tervisemõjusid varem pigem alahinnatud, mida Terviseameti andmetel kinnitab ka müraga seotud kaebuste ja pöördumiste kasv. **Siseõhu kvaliteedi** tagamiseks on vaja üle vaadata sisekliima ohutegurid ning kaasajastada õigusruumi, et projekteerimisel ja ehitamisel võetaks meetmeid terviseriskide maandamiseks.

Päikesekiirguse (nii UVA- kui UVB-kiirguse) eest kaitsmise vajadus tuleb selgelt välja statistikast. Kui vaadata andmeid alates 1968. aastast, on haigestumus naha mittemelanoomi tüüpi nahavähki Tervise Arengu Instituudi andmetel kasvanud. Haigestumine on kasvanud ka lähiminevikus – 2008. aastal oli elanikkonna suremuskordaja 61,6, 2017. aastal 100,7 ja 2018. aastal 96,6.¹² Naha mittemelanoomi haigestumise kohta on tehtud märksa vähem uuringuid võrreldes nahamelanoomiga.

Olulisemad töös olevad tegevused

- **Haiguse COVID-19 leviku ohjamine** Eestis on olnud 2020. aastal põhitegevuseks ja sellega tuleb tõenäoliselt arvestada kui põhitegevusega kuni 2021. aasta keskpaigani.
- **Rahvatervishoiu seaduse eelnõu** menetlemine on pooleli. Eelnõu eesmärk on asendada kehtiv rahvatervise seadus uue tervikseadusega, et luua kaasaegne õigusraamistik rahvatervishoiu valdkonna eesmärkide saavutamiseks, juhtimiseks ja rakendamiseks.
- **Biomonitoringu** eesmärkide, prioriteetide ja tegevusplaani kokkuleppimine ning biomonitoringu käivitamine, et saada paremad teadmised inimeste kokkupuutest erinevate kemikaalidega keskkonnas ning nende tervisemõjust Eesti elanikele.
- **Uue joogivee direktiivi ülevõtmise ja rakendamisega** seotud tegevused, sealhulgas riskihindamisel põhineva lähenemise juurutamine Eestis; vee terviseohutuse infosüsteemi kaasajastamine.
- **Mitteioniseeriva kiirguse elukeskkonna terviseohutuse nõuete kaasajastamine**, samuti avalikkusele teema selgitamine.

⁸ Maapinnalähedase osooni õhusaaste ekspositsiooni analüüs ja tervisemõjude hinnang:

<http://www.rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/6284/3/Orru2016.pdf>

⁹ <https://www.eea.europa.eu/themes/human/noise/noise-fact-sheets/noise-country-fact-sheets-2019/estonia>

¹⁰ http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/43316/E92845.pdf

¹¹ <https://www.eea.europa.eu/publications/environmental-noise-in-europe>

¹² https://statistika.tai.ee/pxweb/et/Andmebaas/Andmebaas_02Haigestumus/

- **Põlevkivisektori tervisemõju projektide lõpetamine**, tervisemõju hindamine ja leevendusmeetmete pakkumine.
- **Kliimamuutustega kaasnevate tervisemõjude hindamine ja leevendusmeetmete väljatöötamine**, näiteks siirutajate kaudu levivate haiguste seire laiendamine kliimamuutuste mõju seisukohast ja parasiitide riski maandamine, eeskätt pinnavett kasutavates veevõrkides, samuti sinivetikate toksiinide ohu kindlakstegemine.
- **Inimeste tervisele ja keskkonnale ohtlike kemikaalide ja biotsiidide hindamine** ning tegevused, mis toetavad ohutu käitlemise tagamise kaudu negatiivse mõju vähendamist. Kemikaaliohutust puudutava teabe olemasolu ja kättesaadavuse parandamine ning teadlikkuse suurendamine.
- **Mürgistusõnnetuste peamise sihtrühma (väikelaste vanemad) koolitamine** nii eesti- kui vene keeles.
- **Mürgistusstatistika analüüsi ja seire loomine.**
- **Antidootide kasutamise halduse ja seire kaasajastamine.**
- **Tarbija tervisele suurema riskiga ilu- ja isikuteenuste seiramine** ning tegevused, mis toetavad võimaliku negatiivse mõju vähendamist. Iluteenuseid puudutava teabe olemasolu ja kättesaadavuse parandamine, tarbijate ja teenusepakkujate teadlikkuse suurendamine.

Programmi mõõdikud

Programmi tulemuslikkuse hindamiseks kasutatakse mõõdikuid mitmel tasandil. Nii on välja valitud programmiülesed, meetmete, tegevuste ja teenuste mõõdikud. Teenuste puhul on mõõdikud esitatud üksnes programmi lisas 1.

Programmiüleselt mõõdetakse tulemuslikkust järgmise mõõdikuga:

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Keskkonnast, sh töökeskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arv 100 000 elaniku kohta¹³						
<i>Allikas: Washingtoni Ülikooli terviseökonomieetria ja hindamise instituut</i>						
	1612 (2017)	1600	1600	1550	1500	1450

Programmi meetmed, tegevused ja teenused

Programmi meetmed koondavad kokku tegevused, mis on vajalikud programmi eesmärkide saavutamiseks. Tegevused sisaldavad üldjuhul konkreetseid teenuseid, mille elluviimiseks on leitud vajalikud finantsvahendid. Erandina on võimalikud ka tegevused, millel ei ole teenuseid, kuid mis on programmi eesmärgi saavutamiseks väga vajalikud.

Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine

Meede koosneb neljast tegevusest. Nendest esimesse on koondatud teenused, mis on vajalikud tervist toetava keskkonna poliitika tõenduspõhiseks kujundamiseks eri valdkondades, sektorites

¹³ Mõõdik kajastab keskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arvu (ingl *disability-adjusted life years* – DALY) 100 000 elaniku kohta. Keskkonnana mõeldakse selle näitaja puhul nii seda osa keskkonnast, mida saab mõjutada Sotsiaalministeerium (nt töökeskkond, joogivesi, käte pesemine, koolide, hooldekodude ja lasteaedade nõuded jne), kui ka väliskeskkonda (välisõhk, radoon looduses jne), mida mõjutab pigem Keskkonnaministeerium või nt ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (eluhoonete ehitusnõuded jne).

ja tasanditel, samuti innovatsiooni edendamiseks tervisevaldkonnas. Ülejäänud kolm tegevust aitavad edendada kemikaaliohutust, keskkonnast tulenevaid terviseriske ning toodete ja teenuste ohutust ja riske.

Möödik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Ennetusega välditav suuremus 100 000 elaniku kohta väheneb¹⁴ <i>Allikas: Eurostat</i>	247,3 (2017)	247,3	247,3	247,3	236,4	225,5

Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine

Oodatav tulemus

Tõendusel ja teadmistel põhineva tervikliku keskkonnast tulenevate terviseriskide vähendamise ning tervist toetava keskkonna edendamise poliitika on kokku lepitud, kõik osapooled (üle riigi ja kohalikul tasandil; avalik, era- ja kolmas sektor; eri valdkonnad) on teadlikud valdkonna arengusuundadest ja oma rollist ning kokkulepitud tegevusi viiakse eesmärgipäraselt ellu.

Probleemide lahendamisel pööratakse tähelepanu teadus- ja arendustegevuste tulemustele ja arengusuundadele ning võimalustele rakendada teiste valdkondade innovaatilisi lahendusi tervisevaldkonnas. Otsitakse kasutajasõbralikke, lisandväärtust loovaid ja tervisevaldkonna eripära arvestavaid eelnevalt rakendamata või oluliselt muudetud lahendusi.

Tegevuse elluviimisel on vaja:

- uuendada õigusraamistikku selliselt, et see soodustaks terviseriskide vähendamist, tervist toetava keskkonna edendamist ja innovatsiooni, ning viia ellu selle rakendamiseks vajalikke abistavaid sekkumisi;
- parandada keskkonnast tulenevate terviseriskide tõenduspõhise hindamise ja riskide maandamise sekkumiste väljatöötamiseks vajalike andmete kvaliteeti, kättesaadavust ja koostoimet;
- edendada innovaatiliste ja kasutajasõbralike lahenduste väljatöötamist ja kasutamist;
- suurendada eri sektorite, valdkondade ja tasandite teadmisi ja oskusi tervist toetava keskkonna loomise, arendamise ja kättesaadavaks tegemise võimalustest;
- suurendada eri sektorite, valdkondade ja tasandite esindajate teadlikkust rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 ja selle programmide eesmärkidest ning rakendamise protsessist. Tõhusa koostööga panustavad tegevuste tulemuste saavutamisse programmi täitmise kaasvastutajad, seotud asutused ja vastavad huvigrupid.

Möödik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Tervise säilimist ja paranemist soodustava elukeskkonna poliitika on kujundatud ning elluviimine korraldatud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	Jah (2019)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah

¹⁴ Välditava suuremuse kontseptsioon põhineb sellel, et teatavaid surmajuhtumeid (konkreetsete vanuserühmade ja RHK klassifikatsioonis määratletud haiguste puhul) saaks vältida selliste sekkumiste abil, mis keskenduvad tervisemõjuritele, sh käitumine ja elustiil, ning arvestatud on sotsiaalmajanduslikku seisundit ja keskkonnategureid. Möödik on esitatud vanusele ja soole standarditud kordajana 100 000 elaniku kohta.

Teenused ja nende sisu kirjeldus¹⁵

97 Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine (SoM)

Tervis sõltub olulisel määral elukeskkonnast. Tervist säästva ja tervisliku elukeskkonna loomiseks ja arendamiseks tuleb välja töötada kaasaegsed õigusaktid ning koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga neid rakendada. Põhiliselt hõlmab see kemikaaliseadust, biotsiidiseadust, veeseadust ja rahvatervishoiu seadust ning nende rakendusakte. Poliitika kujundamisel lähtutakse sellest, et: 1) meid ümbritsev tehisk ja looduslik keskkond on tervist ja tervislikke valikuid toetav; 2) teave keskkonna terviseriskidest on õigel ajal ja võimalikult lihtsalt kättesaadav ning 3) elanikel on vajalikud oskused ja teadmised seda teavet kasutada. Järgmisel paaril aastal keskendutakse rahvatervishoiu seaduse ja selle rakendusaktide uuendamisele ja rakendamisele. Samuti on plaanis välja arendada inimese biomonitoringu võrgustik Eestis, et tulevikus oleks olemas parem teadmine inimeste kokkupuutest kemikaalidega.

Uudse ohtliku nakkushaiguse COVID-19 pandeemia on toonud esile elukeskkonna olulisuse nakkushaiguste ennetamises ja tõrjes. Järgnevatel aastatel on poliitikakujundamisel vaja keskenduda sellele, et avalikes kohtades oleksid kättesaadavad kätepesuvõimalused ja kvaliteetsed desinfitseerimisvahendid, paraneksid inimeste ja töandjate oskused elukeskkonna muutmisel selliseks, et keskkonnast tingitud haiguste levik oleks viidud miinimumini. Samuti on oluline tõhustada Terviseameti füüsika- ja keemialaboreid, et muu hulgas oleks vajaduse korral võimalus hinnata haigustekitajate stabiilsust ja levikut keskkonnast tulenevalt.

Tegevus 1.1.2. Vee, välis- ja siseõhuga (sh sisekliima) ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskide hindamine ning vähendamine

Oodatav tulemus

Elanikkonna juurdepääs puhtale joogiveele on suurenenud, oskused ja võimalused joogi- ja suplusveest tulenevaid terviseriske hinnata on paranenud. Mitteioniseeriva kiirguse terviseriskid on maandatud ja neid on elanikkonnale selgitatud. Keskkonnamüra on ohjatud ning pikaajalise suure müra käes viibivate elanike arv on vähenenud.

Oodatava tulemuse saavutamiseks on vaja:

- kaasajastada vee seisundi seiret ning saadud tulemuste põhjal teha tarbijatele kergesti mõistetav teave kättesaadavaks;
- töötada välja joogivee radionukliidide sisaldusest põhjustatud terviseriskide hindamise meetodika ning parandada ja rakendada vajalikke hindamisoskusi;
- suurendada juurdepääsu tervisele ohutule joogiveele ja uuendada riskide hindamise põhimõtteid;
- terviseriskide hindamise ja seire süsteemi kaasajastamine ja tõhustamine õhu, müra ja kiirguse vallas tähendab eelkõige ennetusmeetmete tõhusamat kasutamist ja riskihindamisel põhineva lähenemise juurutamist (nt hinnatakse terviseriske ja leitakse leevendusmeetmeid varajase planeerimise etappides), samuti tõendus põhiste uuringute tegemist (ohutegurite parem seostamine tervisemõjudega, et valida sobivaimad meetmed);
- välisõhu hea kvaliteedi tagamiseks jätkub õhukvaliteedi juhtimissüsteemi raames saasteainete seire riiklikes seirejaamades, kuid lisanduvad ka suuremat saastust põhjustavate ettevõtete seirejaamade andmed, mis on avalikult jälgitavad;
- parandada eri sihtrühmade terviseriskide hindamise oskusi ja võimalusi;
- teha õhku, müra ja kiirgust puudutav info inimestele kergesti mõistetavaks ja kättesaadavaks.

¹⁵ Igat teenust tähistab number, millega seda eri dokumentides tähistatakse.

Möödik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Kvaliteetse ühisveevärgi joogiveega varustatud tarbijate osakaal on stabiilne <i>Allikas: Terviseamet</i>	99,3% (2019)	99,4%	99,5%	99,5%	99,5%	99,5%
Kvaliteetse veega basseinide osakaal suureneb <i>Allikas: Terviseamet</i>	89% (2019)	90%	91%	92%	93%	94%
Supluskohtade osakaal, mille suplusvee kvaliteediklass loetakse „väga heaks“ või „heaks“, on stabiilne <i>Allikas: Terviseamet</i>	87% (2019)	87%	90%	90%	90%	90%

Teenused ja nende sisu kirjeldus¹⁶

143 Vee terviseohutuse edendamine (TA)

Terviseamet korraldab elanikkonnale joogivee, loodusliku mineraalvee, ujula- ja suplusvee seiret ning teeb riiklikku järelevalvet, sealhulgas reageerib veega seotud ohuolukordadele, kogub ja avalikustab vee kvaliteedinõuetele vastavuse andmeid, tegeleb nõustamisega ning teeb rahvusvahelist koostööd joogiveest ja suplusveest tingitud terviseohtude kõrvaldamisel. Lisaks eelnevale osutab Terviseamet joogiveeuuringute referentteenust. Terviseamet on vee terviseohutuse infosüsteemi volitatud kasutaja. Teenuse aluseks on rahvatervise seadus ja veeseadus ning nendega seotud õigusaktid. Eesti õigusesse tuleb lähiajal üle võtta uus joogivee direktiiv, mis käsitleb elanikkonna joogiveele juurdepääsu tagamise parandamist, joogiveega kokkupuutuvaid kontaktmaterjale, uute joogivee parameetrite määramist ja joogivee ohutuse riskihindamist. Joogivee ohutuse järelevalve läheb samm-sammult üle riskipõhisele lähenemisele, mis on praeguse süsteemiga võrreldes jätkusuutlikum. Süsteemi rakendamine eeldab kogu joogivee valdkonna osapoolte koostööd. Vee seisundi andmete kvaliteedi parandamiseks on kavandatud revideerida vee terviseohutuse infosüsteemi (VTI). Arendamisel on kaardirakenduse moodul, mis hõlbustab andmete kättesaadavust avalikkusele. Suplusrandade ja ujulate andmed on avalikud Maa-ameti kaardirakendustes ja Terviseameti kodulehel aktiivse kaardina. Suplusrannad kaardil on eraldatavad EL-i kvaliteediklassidena. Kaardil on võimalik näha suplusrandade piire ja seirepunkte. Suplusrandade andmete all on link avaliku VTI viimaste veeproovide tulemustele. Ka järelevalve all olevate ujulate andmete kaardikihil on link avaliku VTI viimaste veeanalüüside tulemustele. Edaspidi on kavas luua joogiveekäitleja jaoks võimalus sisestada joogivee kontrollikava, et kõik andmed oleksid ühes kohas ja VTI võiks saata automaatteavitusi, kui tähtajad saabuvad (nt kui joogivee kontrollikava on kooskõlastatud, siis tähtajad meelde tuletada). Analoogsed lahendused saavad olema ka supluskohta omanikele seirekalendri kooskõlastamisel. Loodusliku mineraalvee valdkonnas on võimalik, et seoses Ühendkuningriigi lahkumisega Euroopa Liidust, tekib vajadus Ühendkuningriigi loodusliku mineraalvee tunnustamismenetluste läbiviimise osas.

279 Planeeringute ja füüsilistest teguritest (v.a ioniseeriv kiirgus) tingitud terviseohtude hindamine ning terviseriskide vähendamine (TA)

Terviseamet, lähtudes oma pädevusvaldkonnast, kooskõlastab/hindab strateegilise keskkonnamõju hindamise aruandeid (keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse alusel), hindab ja avaldab arvamusi planeeringute vastavuse kohta tervisekaitsenõuetele

¹⁶ Igat teenust tähistab number, millega seda eri dokumentides tähistatakse.

(planeerimisseaduse alusel), väljastab sagedusloa tingimuste ja raadiosaateseadme paigaldamise tingimuste kooskõlastusi (elektroonilise side seaduse ja rahvatervise seaduse alusel) ning korraldab riiklikku järelevalvet füüsikaliste tegurite (v.a ioniseeriv kiirgus) üle, samuti hindab nii sise- kui väliskeskkonnast tuleneda võivaid terviseriske, nõustab osapooli nendel teemadel ning annab soovitusi rakendada leevendusmeetmeid.

Sagedusloaga seonduvate tervisekaitsealaste uuringute ja kooskõlastuste maht on viimase nelja aasta jooksul mitu korda kasvanud, samuti on kasvanud elanikkonna küsimused ja hirmud 5G tehnoloogia juurutamise ning elektromagnetkiirguse mõju suurenemise ees. Seetõttu tuleb senisest suuremat tähelepanu pöörata asjakohastele ennetusmeetmetele, samuti tõenduspõhisele kommunikatsioonile. Lähiaja suuremad tegevused sel suunal eeldavad tervisekaitsealaste tingimuste (kooskõlastuste) väljastamise arvutusliku meetodika ülevaatamist ja valdkonna pädevate teadlaste ja/või teadusorganisatsioonide kaasamist. Tegevuste tulemusel on valdkonna terviseriskide hindamise põhimõtted aja- ja asjakohastatud ning tervisekaitset puudutav kommunikatsioon on senisest selgem.

Kuna viimastel aastatel on mürakaebuste arv suurenenud, tuleb senisest suuremat tähelepanu pöörata riiklike müranormide ülevaatamisele, arendada müraalast koostööd asjaomaste ametkondade (nt Keskkonnaamet, Maanteeamet) vahel ja suurendada valdkonna teadlikkust kohalikes omavalitsustes (nt mürakaartide koostamine). Samuti tuleb müraprobleeme ennetada ruumilises planeerimises (nt üld- ja detailplaneeringud, keskkonnamõju hinnangud jms) nende eri etappides. Tegevuste tulemusel väheneb nende elanike arv, keda kõrged müratasemed mõjutavad.

Viimastel aastatel on Terviseamet põlevkivi kasutamise riikliku arengukava raames teostanud suuremahulisi projekte, millest „Biomonitoringu läbiviimine põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas (töötajad ja elanikud), eeluring – biomarkerite väljaselgitamine“ ja „Ordoviitsiumi ja Kvaternaari põhjaveekogumitest vett ammutavate ühisveevärgide joogivee uuring võimalike põlevkivitööstusest tulenevate kemikaalide osas“ lõppesid 2020 ning perioodiks 2021–2024 on plaanitud projektid „Laste sünniregistri andmete uuring ning nende vanemate küsitlus kokkupuute kohta põlevkivisektori saastega“ ja „Biomonitoringu läbiviimine põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas (töötajad ja elanikud), teine etapp – biomonitoringu läbiviimine“. Lisaks on kliimamuutustega kohanemise arengukava raames plaanitud projektid „Parasiitide riski maandamine, eeskätt pinnavett kasutavates veevärgides (eriti tulvaperioodidel) ja sinivetikate toksiinide ohu kindlakstegemine“ ja „Siirutajate kaudu levivate haiguste seire laiendamine kliimamuutuste mõju seisukohast“.

Lisaks sellele koostab Terviseamet vastavalt vajadusele keskkonnatervishoiu valdkonnas suuremahulisi terviseriski hinnanguid, mis on põhjendatud riiklikust või suurest avalikust huvist. Näiteks, viimastel aastatel on koostatud ravimuda terviseohutuse riskianalüüs, riskianalüüs siseõhu keemiliste ainete piirnormide väljatöötamiseks ning analüüs elavhõbeda ja arseeni mõju kohta inimeste tervisele. Suuremahulised riskihinnangud koostatakse nii väliskeskkonna kui sisekeskkonna kohta. Riskihindamise järel koostatakse meetmete kava, millel on praktiline tähendus ehk see on suunatud konkreetsele tegevusele riski maandamiseks või elimineerimiseks. Riski hindamise raames antakse kohalikele omavalitsustele, elanikkonnale ja teistele ametiasutustele soovitusi kuidas riski olukorras käituda.

Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine

Oodatav tulemus

Teadlikkus kemikaaliohutusest on suurenenud, kemikaalide valest kasutamisest tingitud mürgistus- ja õnnetusjuhtumite arv on vähenenud ning teave tervisele ohtlikest kemikaalidest, nende terviseohust ja riskide maandamise meetmetest on kättesaadav.

Oodatava tulemuse saavutamiseks on vaja:

- sektorite ja sidusrühmade vahelise partnerluse tugevdamiseks uuendada ja parandada koostöömudeleid, et suurendada sidusrühmade ja üldsuse kaasatust, huvi ja teadlikkust, samuti luua tingimused tootearenduseks ja innovatsiooniks;
- edendada koostööd teadusuuringute ja biomonitooringu vallas ning arvestada nende tulemustega nii Eestis kui rahvusvahelisel tasandil;
- soodustada ohtlike kemikaalide ohutumate alternatiividega asendamist ja parima tehnoloogia kasutamist;
- analüüsida tootearendust ja innovatsiooni soodustavaid võimalusi;
- pakkuda kergesti mõistetavat teavet kemikaalide terviseohu ja selle vältimise tõhusate sekkumiste kohta;
- nüüdisajastada (muuta riskipõhiseks) järelevalvepõhimõtted ning edendada koostööd teiste liikmesriikidega.

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Suureneb kemikaale, sh detergente turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25% (2019)	60%	60%	65%	70%	75%
Biotsiide turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25% (2019)	60%	65%	70%	75%	80%

Teenused ja nende sisu kirjeldus¹⁷

85 Terviseriskide hindamise võimekuse parendamine (SoM)

Järgmisel neljal aastal on pöhirõhk hea laboritava (*good laboratory practice*) kvaliteedisüsteemi tagamisel. Seda rakendatakse kemikaalide tervise- ja keskkonnaohutuse mittekliinilisel uuringul. Uuritavad kemikaalid võivad kuuluda näiteks ravimite, biotsiidide, veterinaarravimite, kosmeetikatoodete, taimekaitsevahendite või toidu koostisesse. Hea laboritava kvaliteedisüsteemi nõue testidele/analüüsidele on kohustuslik biotsiidide ja nende toimeainete hindamiseks esitatava teabe puhul. Hea laboritava nõuetele vastavust saab hinnata üksnes hea laboritava kontrollasutus.

151 Biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade taotlemine, detergendi turustamiseks erandi taotlemine (TA)

Terviseamet pädeva asutusena korraldab biotsiidiseaduse alusel riigilõivuga maksustatavate teenuste osutamist: biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade väljastamine ning detergendi turustamiseks erandi taotluse läbivaatamine. Teenuse aluseks on biotsiidiseadus, biotsiidimäärus EL 528/2012, detergendumäärus EÜ nr 648/2004 ning nendega seotud õigusaktid.

¹⁷ Igat teenust tähistab number, millega seda eri dokumentides tähistatakse.

Biotsiidi turustamiseks ja kasutamiseks on vaja taotleda Terviseametilt biotsiidi registreerimistunnistust või biotsiidi luba. Registreerimistunnistuse või biotsiidi loa taotluse saab esitada isik, kes vastutab biotsiidi turulelaskmise eest teatavas liikmesriigis või liidus. Enne loa väljastamist hinnatakse biotsiidi ohutust ja tõhusust.

Kui detergent sisaldab pindaktiivseid aineid, mille täieliku aeroobse biolagunduvuse tase on madalam kui detergentimääruse III lisas sätestatud, võivad pindaktiivseid aineid sisaldavate tööstuslike või asutuslike detergentide ning/või tööstuslike või asutuslike detergentide pindaktiivsete ainete tootjad taotleda erandi tegemist.

152 Kemikaalide turustamiseelsete tegevuste korraldamine (TA)

REACH, CLP, BPR, PIC Eesti pädeva asutusena osaleb Terviseamet koostöös komisjoni, Euroopa Kemikaali ameti (ECHA) ja teiste liikmesriikide pädevate asutustega ELi regulatsioonide muutmissetpanekute ja rakendamist toetavate meetmete väljatöötamises. Koostöös Eesti sidusrühmadega osaletakse Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide ning otsuste väljatöötamises. Hinnatakse tööstuse poolt kogutud teabe täielikkust, asjakohasust ja piisavust ning kemikaali kasutamisega seotud riske, vajaduse korral nõutakse lisateavet ja/või tehakse ettepanek rakendada regulatiivset riskiohje meedet. Riikliku kasutajatoe kaudu nõustatakse oma pädevuse piires kemikaalide (sh biotsiidide ja detergentide) käitlejaid ja teisi sidusrühmi.

Teenuse korraldamise aluseks on kemikaaliseadus, REACH-määrus EÜ nr 1907/2006, CLP-määrus EÜ nr 1272/2008, biotsiidiseadus, biotsiidimäärus EL 528/2012, PIC määrus (EL) nr 649/2012 ning nendega seotud õigusaktid, samuti keemiarelvade keelustamise konventsioon.

2021 - 2024. aastal hinnatakse biotsiide, biotsiidipere ning tooteid ja biotsiidi toimeaineid Euroopa Liidus vastavalt kokkulepitavale tegevuskavale.

Aastatel 2021–2024 koostatakse klassifikatsiooni ühtlustamise ettepanek taimekaitsevahendi toimeaine kaltsiumkarbiid ja potentsiaalse reproduktiivtoksilise aine dietüüloksalaat kohta. Jätkuvad 2020. aastal täiendatud taimekaitsevahendi toimeaine metribusiin klassifikatsiooni ühtlustamise ettepanekuga seotud järeltegevused.

Kemikaaliohutust reguleerivate EL määruste pädeva asutusena jätkub töö Euroopa Komisjoni ja ECHA t REACH-, CLP- ja BPR-määruste rakendamist puudutavates küsimustes nõustavates ekspertgruppides ja komiteedes.

ECHA liikmesriikide komitee liikmena osaletakse EL turul olevate registreeritud ainete toimikute hindamises k.a katsetamissetpanekute menetlemises, väga ohtlike ainete identifitseerimise ettepanekute koostamises, ainete autoriseerimisloetellu lisamises (XIV lisa) ja ühenduse esialgse hindamisplani koostamises.

ECHA riskihindamise komitee töös osaletakse klassifikatsiooni harmoneerimise ettepanekutes, autoriseerimistaotlustes ja piirangute ettepanekutes esitatud teabe kohta ECHA arvamuse koostamisel.

164 Mürgistusteabealane nõustamine ja teadlikkuse tõstmine (TA)

Mürgistusteabealase nõustamise ja info kättesaadavuse edendamise eesmärk on vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud kiirabi väljakutsete arvu ja erakorralise meditsiini osakonda tehtud visiitide arvu, samuti vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud haigestumisi, tervisekahjustusi ja suremust. Teenuse raames tagatakse telefonikonsultatsioonid infoliinil 16662 nii tervishoiutöötajatele kui elanikkonnale, koostatakse teavituspõhised juhised, tehakse teavitustööd koolitustel, intervjuudes ja artiklites ning uuendatakse pidevalt mürgistusteabealase andmebaasi andmeid. Mürgistusteabealase info kättesaadavuse tagamise teenuse kohustus

tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1272/2008 artiklist 45, detergentide määruse artikli 9 punktist 3, biotsiidimääruse artiklist 73 ja kosmeetikamääruse artikli 13 lõikest 6.

Mürgistusteabe haldamise teenuse osa on ka elanikkonna nõustamiseks vajaliku teabe haldamine ning tervishoiuteenuse osutamiseks vajalike antidootide varu moodustamiseks andmete andmine ja põhimõtete väljatöötamises osalemine, antidootide varu ladustamine ja käitlemine, samuti antidootide varu uuendamine, jaotamine ja säilitamine ning väljastamise korraldamine, mida soetatakse tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 57 alusel. Antidootide varu (elu ohustavate mürgistuste raviks kasutatavate vastumürkide kogumi) haldab Terviseamet, kes määrab varu loetelu, kogused ja jaotuse. Eesti Haigekassa osaleb varu hankeprotsessi korraldamises vastavalt mürgistusteabekeskuse hankeplaanile.

Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine

Oodatav tulemus

Tootjate ja teenuseosutajate teadlikkus oma kohustustest ohutuse tagamisel on paranenud, info kohustustest on kergelt kättesaadav, elanikkonna teadlikkus toodete ja teenuste ohutusest ning võimalikest terviseriskidest on suurenenud. Vähenenud on vigastused ja mürgistused, mis on seostatavad toodete või teenuste ohutuse või vale kasutusega.

Oodatava tulemuse saavutamiseks on vaja:

- nüüdisajastada inimeste tervise kaitseks kehtestatud nõuded ja korraldus;
- teha nõuete järgimist abistav teave teenuseosutajatele lihtsamalt kättesaadavaks ja mõistetavaks;
- muuta järelevalve ennetavaks ja riske hindavaks;
- suurendada inimeste teadlikkust toodete märgistest, teenustele kehtivatest nõuetest, võimalikest terviseriskidest ja nende maandamise meetmetest.

Möödik	Algtase	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Suureneb kosmeetikatooteid turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	70% (2019)	70%	70%	80%	80%	80%
Suureneb ilusalongide osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	79% (2019)	80%	80%	81%	81%	82%
Suureneb tervisekaitse nõuetele vastavate haridusasutuste osakaal kontrollitud haridusasutustest <i>Allikas: Terviseamet</i>	78% (2019)	78%	78%	79%	79%	80%
Tervisekaitse nõuetele vastavate sotsiaalasutuste osakaal kontrollitud sotsiaalasutustest on stabiilne <i>Allikas: Terviseamet</i>	63% (2019)	63%	63%	63%	63%	64%

Teenused ja nende sisu kirjeldus¹⁸

153 Toodete terviseohutuse edendamine (TA)

¹⁸ Igat teenust tähistab number, millega seda eri dokumentides tähistatakse.

Kosmeetika ja tubakatoodete valdkonna Eesti pädeva asutusena osaleb terviseamet koostöös komisjoni, teiste liikmesriikide pädevate asutustega EL regulatsioonide muutmissetpanekute ja rakendamist toetavate meetmete välja töötamises. Koostöös Eesti sidusrühmadega osaletakse Eesti seadusandluse ja strateegiliste dokumentide ning otsuste välja töötamises.

Teenuse korraldamise aluseks on toote nõuetele vastavuse seadus, rahvatervise seadus, kosmeetikamäärus EÜ 1223/2009, kemikaaliseadus, REACH-määrus EÜ nr 1907/2006, CLP-määrus EÜ nr 1272/2008, biotsiidiseadus, biotsiidimäärus EL 528/2012, detergendumäärus EL 648/2004, PIC määrus EL nr 649/2012, atmosfääriõhu kaitse seadus, tubakaseadus ning nendega seotud õigusaktid.

Kosmeetikatoodete pädeva asutuse tegevustena hallatakse ja kasutatakse ettevõtete poolt kosmeetikatoodete kohta esitatud teavet, tehakse koostööd teiste liikmesriikide pädevate asutustega, et ohjata teatud kosmeetikatoodetest ja nende komponentidest tekkida võivaid terviseriske, kogutakse ja menetletakse kosmeetikatoodetest ilmnenud tõsise soovimatu mõjuga seotud juhtumeid ning nõustatakse kosmeetika ja selles olevate ainete osas ettevõtteid ja tarbijaid.

Tubakatoodete pädeva asutuse tegevustena avaldatakse teavituste info, vaadeldakse turul toimuvat, antakse eksperthinnangud ning nõustatakse järelevalveasutusi erinevates tubakatoodete ja nendega seonduvate toodete küsimuses. Samamoodi nõustatakse pädevuse piires tubakatoodete ja nendega seotud toodete käitlejaid ning eraisikuid. Lähiaastatel on plaanis tubakatoodete ja nendega seonduvate toodete osas, seoses uudsete toodete turule tulekuga, põhjalikumate materjalide leidmine ning toodete võimalike tervisemõjude osas hinnangute ja seisukohtade kujundamine ja sellest lähtuvalt õigusaktidesse muudatusettepanekute tegemine ja õigusaktide muutmine.

Terviseamet korraldab ja teostab kosmeetikatoodete ja muude toodete, kemikaalide, biotsiidide ja detergentide üle järelevalvet tootja, importija ja levitaja juures ning hulgimüügis. Teenuse osutamiseks kasutatakse järgmisi infosüsteeme: RAPEX, ICSMS, EU-CEG, CPNP ja Interact Portaal. Igal aastal avastab ja kõrvaldab järelevalve turult ohtlikke tooteid. Väga väikeste ja väikeste ettevõtete arv kasvab pidevalt. Turul on uusi ettevõtteid, kellel puudub piisav teadlikkus nõuetest. Puudusi esineb rohkem väljastpoolt Euroopa Ühendust imporditavate toodete hulgas. Samuti puuduvad importijatel sageli teadmised nõuetest ning seetõttu on probleeme kohustuste täitmisega. Seega kavatses Terviseamet tõhustada 2021-2024.a koostööd EMTA-ga ohtlike toodete turule sattumise tõkestamiseks ning järelevalvet importija juures kohustuste täitmise kontrollimiseks. Toodete märgistusel esineb meditsiinilisi ja muid väiteid, mis eksitavad tarbijaid ja mis seetõttu võivad ohustada tarbija tervist. Paljusid selliseid tooteid müüakse interneti kaudu. Kui järelevalve kosmeetikatoodete, biotsiidide ja kemikaalide üle läheb täies mahus üle Terviseametile, siis on plaanis töötada välja täiendavad meetmed järelevalve tõhusamaks läbiviimiseks internetikaubanduses.

Terviseamet on koostöös ECHA ja teiste liikmesriikidega osalenud juba aastaid üle-euroopalistes järelevalveprojektides, mis toimuvad igal aastal. Aastateks 2021-2024.a on plaanis korraldada koolitusi ning jätkata järelevalve osas ühtse lähenemise juurutamist. Asutuse lõikes on järelevalve viidud üle riskihinnangul ja ohuprognosil põhinevaks. Toodete ja kemikaalide osas on järelevalve muutunud suunatumaks, mis tähendab, et me leiame turult rohkem rikkumisi. Seda trendi on plaanis jätkata ja süvendada. Lähtudes COVID pandeemiaga tekkinud olukorrast on internetikaubandus muutunud üheks kõige tähtsamaks kaubandusvormiks. Seega järgnevatel aastatel keskendub järelevalve rohkem internetikaubanduse kontrollimisele ja seirele.

Terviseamet osales Euroopa Komisjoni rahastatud tubakapoliitika valdkonna projektis JATC – Joint Action on Tobacco Control, mille üldine eesmärk oli toetada liikmesriike Tubakatoodete direktiivi nõuete täitmisel ning jätkab 2021-2023 aastatel osalusega jätkuprojektis.

145 Haridus- ja sotsiaalteenuste terviseohutuse edendamine (TA)

Terviseamet korraldab järelevalvet haridus- ja sotsiaalasutustes tervisekaitsenõuete täitmise üle, teeb sihtuuringuid, nõustab ja annab soovitusi terviseohtude kõrvaldamiseks ning väljastab hinnanguid lähtuvalt õigusaktidest (rahvatervise seadus, sotsiaalhoolekande seadus, koolieelsete lasteasutuste seadus, põhikooli- ja gümnaasiumiseadus). Riske hinnatakse ning järelevalve tervisekaitsenõuete täitmise üle põhineb riskianalüüsil. Riskide hindamisel arvestatakse asutuste sihtrühmi, esitatud kaebuste arvu ja eelnevaid järelevalve tulemusi. Lisaks riskianalüüsil põhinevale järelevalvele tehakse järelevalvet kaebuste põhja, samuti tehakse järelkontrolle, mille käigus kontrollitakse eelmisel kontrollimisel fikseeritud rikkumiste kõrvaldamist. Jätkub terviseohutuse hinnangute andmine haridus- ja sotsiaalasutuste juhtide esitatavate taotluste alusel. Sihtrühmade teadlikkuse suurendamiseks kirjutatakse juhendeid, mida muudetakse vastavalt olukorrale ja vajadusele. Valmib 2018–2019 tehtud sihtkontrolli „Koolide ja lasteaedade sisekliima, sealhulgas valgustustiheduse olukorra kaardistamine“ kokkuvõtte, mille alusel antakse soovitusi kohalikele omavalitsustele. Jätkub järelevalvealane koostöö Sotsiaalkindlustusametiga.

Institutsionaalse toitlustamise korralduse valdkonnas plaanitakse seirata olukorda sihtrühma küsitluste tegemisega.

154 Ilu-, isiku- ja majutusteenuste terviseohutuse edendamine (TA)

Terviseamet korraldab järelevalvet ilu- ja isikuteenuste tervisekaitsenõuete (rahvatervise seaduse alusel), majutusteenuste hügieenitingimuste (turismiseaduse alusel) ja reisirongide tervisekaitsenõuete täitmise üle ning nõustab tarbijaid ja käitlejaid.

Kontrolliprioriteetide määramisel võetakse arvesse ettevõtete eripära ning varasemate kontrollide tulemusi. Eesmärk on hinnata teenustest tulenevaid terviseriske, nõustada teenusepakkujaid ja tarbijaid võimalikest ennetusmeetmetest ning seeläbi vähendada terviseriskide realiseerumist.

Iluteenuste valdkonnas pakutakse pidevalt uusi intensiivsemaid esteetilisi protseduure. Paralleelselt kasvab ka avalikkuse huvi ning nõudlus selliste teenuste järele. Seda kinnitab nii iluteenuse pakujate veebimonitooring kui ka Terviseametile saabuvate pöördumiste analüüs. Aastatel 2016–2018 Terviseametile saabunud päringute analüüs näitas, et iluteenustega seotud päringute arv kolme aastaga kolmekordistus. Nendest pöördumistest pool on seotud intensiivsete esteetiliste iluprotseduuridega. Intensiivsete protseduuride agressiivse iseloomuga on seotud suured terviseriskid. Sellest tulenevalt ning 2019. aasta riskianalüüsile tuginedes on iluteenuste valdkonnas planeeritud lähiaastatel teha suunatud järelevalvet intensiivsete iluteenuste pakujate üle.

233 Tasuliste tervisekaitseteenuste osutamine (TA)

Rahvatervise seaduse alusel keemiliste, mikrobioloogiliste, virooloogiliste ja parasitoloogiliste uuringute, füüsikaliste tegurite mõõtmine ja muude tervisekaitsetoimingute osutamine laborite võimekuse hoidmiseks ja riikliku järelevalve tagamiseks.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus ▲	Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Meetme nimi ▲	Teenuse nimi ▲	Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ning vähendamine			
					Eelarve 2021	Eelarve 2022	Eelarve 2023	Eelarve 2024
KULUD	Meede kokku:				6 643 017	6 152 377	6 135 732	6 107 876
	Kokku: Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine			964 378	607 410	605 853	605 850
	Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine	SoM	Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise ko...		964 378	607 410	605 853	605 850
	Kokku: Vee, välis- ja siseõhuga (sh sisekliima) ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskide hindamine ning vähendamine			1 369 524	1 302 679	1 300 950	1 298 165
	Vee, välis- ja siseõhuga (sh sisekliima) ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskide hindamine ning vähendamine	TA	Vee terviseohutuse korraldamine		905 042	855 627	854 121	851 336
			Planeeringute ja füüsilistest teguritest (v.a ioniseeriv kiirgus) tingitud terviseohutude hindamine ning terviseriskide vähendamine		464 483	447 052	446 830	446 829
	Kokku: Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine			936 696	884 961	885 093	884 883
		SoM	Terviseriskide hindamise võimekuse parendamine		10 000	10 000	10 000	10 000
	Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine	TA	Biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade taotlemine, detergendi turustamiseks erandi taotlemine		265 459	236 805	236 797	236 797
			Kemikaalide turustamiseelsete tegevuste korraldamine		383 340	362 306	362 293	362 292
			Mürgistusteabealane nõustamine ja teadlikkuse tõstmine		277 896	275 850	276 003	275 794
	Kokku: Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine			3 372 419	3 357 326	3 343 836	3 318 978
	Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine	TA	Toodete terviseohutuse edendamine		430 218	358 055	357 881	357 616
			Ilu-, isiku- ja majutusteenuste terviseohutuse edendamine		227 098	246 847	246 838	246 837
Tasuliste tervisekaitseteenuste osutamine				2 261 866	2 250 695	2 237 678	2 213 572	
Haridus- ja sotsiaalteenuste terviseohutuse edendamine				453 237	501 729	501 439	500 952	

Programmi teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavad toetused või teenusekohtade ülalpidamine) ja teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majandamiskulud). Alates 2020. aastast on programmi teenuste kuludes kajastatud ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud, mis varem olid planeeritud Sotsiaalministeeriumi valitsemisala tegevuste elluviimise programmi. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenust osutab Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus.

Alates 2020. aastast kajastatakse käibemaks programmide üleselt ehk see ei sisaldu enam programmi kuludes, sh teenuste maksumuses. Samuti kajastatakse programmide üleselt ka tulud, kuna riigieelarve seadus ei erista enam tulusid programmide kaupa.

Tervist toetava keskkonna programmi 2021. aasta teenuste olulisemad muudatused

Vastavalt rahvastiku tervise arengukavale 2020-2030 kehtivad 2021. aastast tervisevaldkonnas uued programmid. Muutunud on programmide nimetused ja struktuur.

Seoses COVID-19 kriisile reageerimisega 2020. aastal toimunud programmide eelarvete muudatusi kajastatakse detailsemalt 2020. aasta aruandes.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise korraldus

Programmi koostamise eest vastutab **Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakond**. Programm koostatakse neljaks aastaks, pidades silmas programmi ja rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 (edaspidi RTA 2020–2030) eesmäärke. Programmi uuendatakse iga aasta esimese kahe kvartali jooksul ning selle tulemusena valminud uue programmi esmane versioon on aluseks järgmise aasta riigieelarve planeerimisel ja riigieelarve seaduse eelnõu koostamisel. Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakond esitab järgneva nelja aasta kohta uuendatud programmi esmase versiooni RTA 2020–2030 juhtkomisjonile ja tervisevaldkonna teadus- ja innovatsiooninõukogule hiljemalt eelneva aasta märtsi lõpuks. Programmid kinnitab minister iga aasta algul.

Programmi koostamiseks ja uuendamiseks ei moodustata eraldi juhtrühma, kuid vajaduspõhiselt moodustatakse temaatilisi töörühmi vastava RTA 2020–2030 alaeesmärgi lahendusteede arutamiseks. Nimetatud töörühmad koostavad viimaseks kvartaliks ülevaate, tuues välja põhilised saavutused, probleemid, muudatus- ja tegevusettepanekud järgmiseks neljaks aastaks. Vajaduse korral kinnitatakse töörühma koosseis, täpsustatud ülesanded ja töökord Sotsiaalministeeriumi kantsleri käskkirjaga. Töörühma liikmete valikul lähtutakse põhimõttest, et kaasatud oleksid eri osapooled, kellest sõltub tulemuste saavutamine ja kelle tegevust see oluliselt mõjutab. Programmi koostamise eest vastutav osakond koostab programmi rakendamise kokkuvõtte, RTA 2020–2030 tervikliku ülevaate koostab tervisevaldkond.

Kaasamine

Eri tasandite (üleriigiline, kohalik) ja osapoolte (eri valdkonnad ja sektorid) kaasamine RTA 2020–2030 ja selle programmide rakendamisse on vajalik seatud eesmärkide saavutamiseks. Laiapõhjaline kaasamine toimub peamiselt igal aastal toimuva rahvastiku tervise arengukava juhtkomisjoni, teadus- ja innovatsiooninõukogu ning kohalike omavalitsuste ühise aruteluseminari kaudu. Seminaril esitletakse RTA 2020–2030 rakendamise tulemusi (sh programmide kaupa), arutatakse tekkinud probleeme ja selgitatakse välja eesmärkide saavutamist oluliselt mõjutavad tegurid. Regulaarsete aruteluseminaride tulemused on aluseks programmide uuendamisel.

Lisaks korraldatakse vastavalt vajadusele töörühma või rahvastiku tervise arengukava juhtrühma initsiatiivil kaasavad arutelud konkreetsete probleemidega tegelemiseks.

Seosed teiste tulemusvaldkondadega ja horisontaalsete teemadega

Hea tervis on oluline eeldus sotsiaalse heaolu kasvu, Eesti rahva säilimise ja sündimuse kasvu, majanduse arengu, tootlikkuse suurenemise, konkurentsivõime parandamise ja riigi jätkusuutlikkuse tagamisel. RTA 2020–2030 ja selle programmidega seotud teisi riiklikke arengukavasid ja strateegilisi eesmäärke on täpsemalt kirjeldatud RTA 2020–2030 dokumendis.

Seirekorraldus

Iga aasta viimases kvartalis eri osapooltega toimuvaks ühiseks aruteluseminariks koostatakse programmipõhised rakendamise kokkuvõtted ja RTA 2020–2030 terviklik ülevaade. RTA 2020–2030 eesmärkide ja selle programmide mõõdikute jälgimise võimalus soovitakse viia järgmistel aastatel Statistikaameti juhtimislauale.